

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ

THE RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL WELL-BEING, SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL ADAPTATION OF STUDENT YOUTH IN CONDITIONS OF WARFARE

Стаття присвячена дослідженню взаємозв'язку психологічного благополуччя та соціально-психологічної адаптації студентської молоді в умовах війни. Актуальність теми зумовлена зростанням психологічного навантаження на молодь у період затяжної нестабільності, ризиком втрати особистісної безпеки та необхідністю перебудови способу життя в кризових умовах. Навчання у закладі вищої освіти є надзвичайно важливим етапом продовження соціально-психологічної адаптації, набуття нових соціальних ролей і формування професійних компетенцій. Ментальне здоров'я студентів є основою їх особистісного розвитку, освітнього потенціалу та соціальної активності, що безпосередньо впливає на майбутнє українського суспільства. В межах дослідження проведено емпіричне опитування 40 студентів віком 18–22 років, які навчаються в Університеті митної справи та фінансів (м. Дніпро). Метою було визначення характеру взаємозв'язку між рівнем суб'єктивного психологічного благополуччя студентської молоді та рівнем їх соціально-психологічної адаптації до складних умов навчання в період війни. Встановлено статистично значущий позитивний кореляційний зв'язок між цими показниками ($r = 0,66$, $p < 0,01$), що свідчить про тісну взаємозалежність адаптаційних ресурсів особистості та її емоційного стану. Проаналізовано роль внутрішніх психологічних ресурсів студентів – емоційної стабільності, мотивації, рефлексії та здатності до саморегуляції – у подоланні стресових впливів воєнного часу. Також обґрунтовано практичні рекомендації для фахівців, які працюють із здобувачами вищої освіти, щодо розробки профілактичних та інтервенційних програм для підвищення рівня психологічного благополуччя. Результати дослідження мають важливе прикладне значення для освітньої та психологічної практики в умовах кризи.

Ключові слова: психологічне благополуччя, соціально-психологічна адаптація, студентська молодь, війна, ментальне здоров'я, особистісні ресурси, емоційна стабільність, саморегуляція.

The article is devoted to the study of the relationship between psychological well-being, social and psychological adaptation of student youth in wartime conditions. The relevance of the topic is due to the growing psychological burden on young people during prolonged instability, loss of safety, and forced restructuring of lifestyle. The mental health of students is the foundation of their personal development, educational potential, and social engagement, which ultimately shapes the future of society as a whole. Within the study, an empirical survey was conducted involving 40 students aged 18–22 studying at the University of Customs and Finance (Dnipro). The aim was to identify the nature of the relationship between the level of subjective psychological well-being and social and psychological adaptation. A statistically significant positive correlation has been found between the indicators ($r = 0,66$, $p < 0,01$), signifying a close interdependence between a person's adaptive resources and emotional state.

The role of internal psychological resources – such as emotional stability, motivation, reflection, self-regulation, and hope in overcoming the stressful impacts of wartime has been analyzed. Practical recommendations for professionals working with student youth have also been developed, aimed at creating preventive and intervention programs in improving their level of well-being. The findings have practical significance for both social and psychological practice in crisis conditions.

Key words: psychological well-being, social and psychological adaptation, student youth, warfare, mental health, personal resources, emotional stability, self-regulation.

УДК 37.015
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.74.35>
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Деркач Л.М.
д.психол.н., професор кафедри психології
Університет митної справи та фінансів

Рибалко Є.І.
студентка
Університет митної справи та фінансів

Актуальність дослідження. Повномасштабна війна в Україні істотно вплинула на психологічний стан молодого покоління, формування їх світогляду та внутрішніх установок, громадянської активності, адаптації до змін у соціумі. Студентська молодь – соціально активна, але водночас вразлива група, яка особливо гостро реагує на нестабільність, загрози життю, втрату соціальних зв'язків та звичної структури повсякденного життя. Психологічне благополуччя у цих умовах виступає як індикатор стійкості особистості до впливу зовнішніх стресових факторів [2;3;4;6;7]. Наукове розуміння та осмислення феноменології психологічного благополуччя українського студентства під час нового типу війни [8;9], на наш погляд, безпосередньо пов'язано із ключовою пробле-

мою молоді – адаптацією до умов навчання під час воєнного стану. Тому проблематика адаптації молоді до навчання у закладах вищої освіти набуває особливої актуальності, адже від її успішності залежить не лише емоційна стабільність окремої особистості, а й цілісність студентської спільноти як соціального середовища. У зв'язку з цим важливо досліджувати не лише рівень психологічного благополуччя, але й чинники, що сприяють або, навпаки, перешкоджають соціально-психологічній адаптації молоді. Крім того, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити протиріччя між потребами ринку праці у фахівцях – психологах, з притаманними їм вміннями проектування індивідуальних траєкторій, професійного та особистісного розвитку в умовах війни,

та браком освітніх програм в системі вищої освіти України, орієнтованих на їх формування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

У науковій літературі концептуалізація поняття «психологічне благополуччя» розглядається як цілісна система, що охоплює: емоційний стан, життєву задоволеність, мотивацію до самореалізації та здатність до конструктивної взаємодії з соціальним оточенням [2;3;4;5;6;7]. Соціально-психологічна адаптація, у свою чергу, є процесом пристосування особистості до нових умов існування, що супроводжується інтеграцією у нові соціальні структури та формуванням ефективних поведінкових стратегій [1;10;11;13;15;16].

Метою нашого дослідження є виявлення взаємозв'язку між рівнем психологічного благополуччя студентської молоді та рівнем їх соціально-психологічної адаптації до умов навчання під час війни.

Завданнями щодо досягнення даної мети було дослідити: 1) психологічну сутність понять «психологічне благополуччя» та соціально-психологічна адаптація студентської молоді різних вікових категорій (18–22 роки) стосовно умов навчальної діяльності у вищих закладах освіти під час війни в наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних психологів; 2) висвітлити малодосліджені теоретико-методологічні проблеми обраної проблематики; 3) здійснити емпіричне дослідження щодо наявності/відсутності взаємозв'язку між рівнями психологічного благополуччя та рівнями соціально-психологічної адаптації студентської молоді до кризових умов навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В контексті нашого дослідження, різні парадигмальні психологічні школи та напрямки обґрунтовують поняття «психологічного благополуччя» як феномен, що має складну, багатовимірну структуру та розглядається в сучасній науці як динамічний феномен, що охоплює когнітивні, емоційні, мотиваційні, поведінкові та соціальні компоненти. Наприклад, у межах гуманістичної психології, зокрема в роботах К. Роджерса [17], воно визначається як гармонійне функціонування особистості у злагоді з власним «Я» та оточенням. Ключовими аспектами поняття виступають самореалізація, автентичність, відкритість до досвіду та здатність до позитивної взаємодії з іншими. Одними з найбільш ґрунтовними у розгляді феноменології «психологічного благополуччя», на наш погляд, є міждисциплінарні наукові підходи, що ведуться на перетині гуманітарних наук (соціології та психології). Оригінально питання «психологічного благополуччя» особистості постає у роботах В. Буйс [15], Дж. Цоу [18], Б. Фредріксон [16] і К. Ріфф [5]. Дослідники розширюють розуміння поняття «благополуччя», підкреслюючи значення емоційної стабільності, соціальних зв'язків, суб'єктивної життєвої задоволеності та здатності до саморефлексії. К. Ріфф [5] також визначає «психологічне благополуччя» як багатовимірну

конструкцію, що включає позитивні міжособистісні стосунки, автономію, екологічний контроль, особистісне зростання, самоприйняття та наявність життєвих цілей.

На відміну від зарубіжних психологів вітчизняні дослідники Е. Носенко [11], В. Гришко [2], О. Гуляєва [3], М. Дворник [4], Л. Карамушка [6], Ю. Кашлюк [7] та ін. розглядають «психологічне благополуччя» як цілісний психічний стан, що забезпечує адаптацію особистості до змін, відображає рівень самореалізації, емоційної рівноваги, задоволеності міжособистісними відносинами та суб'єктивного контролю над життєвими подіями. Отже, «психологічне благополуччя» тлумачиться як інтегративний результат ефективної саморегуляції, життєстійкості, внутрішньої мотивації та позитивної ідентичності. Наукова проблематика соціально-психологічної адаптації індивіда розглядається в наукових дослідженнях як складний і багатовимірний процес взаємодії особистості з соціальним середовищем, що включає активне пристосування до змінних умов життя та соціальних вимог. Теоретико-методологічні, дискусійні питання обґрунтовано в дослідженнях вітчизняних науковців: Т. Титаренко [13], К. Андросович [1], Т. Мостова [10], А. Четверик–Бурчак [14], В. Педоренко [12] та інші, які акцентують увагу на різних аспектах функціонування феномену адаптації. Зокрема, Т. Титаренко [13] розглядає адаптацію як процес подолання стресових і кризових станів у молоді, підкреслюючи значення профілактичної роботи. К. Андросович [1] визначає соціальну адаптацію як прийняття соціальних норм та ролей, що забезпечує ефективну інтеграцію особистості у суспільство. Т. Мостова [10] окреслює психоемоційні фактори, які впливають на здатність студентів адаптуватися в умовах війни, наголошуючи на ролі стресостійкості та соціальної підтримки. А. Четверик–Бурчак [14] та В. Педоренко [12] приділяють увагу психодіагностичним методам оцінки адаптації і ролі міжкультурних особливостей в адаптаційних процесах. Загалом, вищенаведені науковці підкреслюють, що соціально-психологічна адаптація є динамічним процесом, що залежить від внутрішніх особистісних ресурсів, соціального оточення та життєвих обставин, і відіграє ключову роль у забезпеченні психологічного благополуччя та життєстійкості особистості. Таким чином, важливе осмислення методологій дослідження та сформульовані теоретичні положення в цитованих наукових розвідках, свідчать про наявність взаємозалежності між рівнем психологічного благополуччя та здатністю до соціально-психологічної адаптації особистості за кризових умов життя. Особливо ця залежність виявляється у студентської молоді, яка у кризових умовах переживає інтенсивні трансформації способу життя, освітніх траєкторій і соціальної взаємодії. Це обґрунтовує доцільність емпіричного дослідження особливостей взаємозв'язку вказаних феноменів у сучасних реаліях.

Емпіричне дослідження проводилось з метою вивчення рівня психологічного благополуччя та рівня соціально-психологічної адаптації студентської молоді в умовах війни, а також виявлення взаємозв'язку між цими показниками.

Гіпотези емпіричного дослідження: 1. Між рівнем психологічного благополуччя та рівнем соціально-психологічною адаптацією у студентської молоді існує значущий позитивний взаємозв'язок. 2. Рівень соціально-психологічної адаптації залежить від рівня психологічного благополуччя особистості.

Вибірку дослідження склали 40 студентів Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро) віком від 18 до 22 років. До вибірки були залучені як студенти, що залишились у рідному місті, так і ті, хто був змушений змінити місце проживання через війну.

Методичний інструментарій включав:

1. Авторська анкета для дослідження впливу війни на психологічний стан та соціальну адаптацію молоді (Є. Рибалко).

2. Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріффа (адаптований С. Карскановою).

3. Методика «Шкала соціального благополуччя» (в адаптації А. Четверик–Бурчак).

4. Методика «Дослідження соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса – Р. Даймонда.

Методи математичної статистики: кореляційний аналіз Пірсона, обробка результатів у статистичному програмному забезпеченні.

База дослідження – студенти Університету митної справи та фінансів. Кількість досліджуваних становила 40 осіб, у тому числі 25 дівчат і 15 хлопців у віці від 18 до 22 років. Середній вік досліджуваних – 20 років.

Обробка емпіричних даних здійснювалася з використанням статистичного програмного забезпечення. Було застосовано методи описової статистики (середнє, відхилення), а також кореляційний аналіз (коефіцієнт «г» Пірсона) та лінійну регресію для виявлення залежностей між змінними.

Етичні засади дослідження було дотримано: участь студентів була добровільною, анонімність і конфіденційність результатів – гарантовані.

Результати опитування на основі авторської анкети виявили, що середній рівень суб'єктивного психологічного благополуччя у студентів становить 6,4 бала за 10-бальною шкалою. При цьому чоловіки оцінили свій стан дещо вище (6,8), ніж жінки (6,2). Стан підвищеного або постійного стресу зазначили понад 70% респондентів. Стосунки з близькими покращилися у 45% опитаних, у 20% – погіршилися. Понад половина опитаних студентів (50%) змінили місце проживання через війну, і їхній рівень благополуччя був нижчим (6,1 бала проти 6,7 у тих, хто залишився вдома).

Емоційний стан після переїзду погіршився у 60% респондентів. 80% опитаних зазначили, що отримують повну або часткову соціальну підтримку.

Таблиця 3.1
Розподіл відповідей на питання про психологічний стан згідно анкети

Психологічний стан (бали)	Кількість досліджуваних	Відсоток досліджуваних (%)
1–3	4	10
4–6	19	47,5
7–9	14	35
10	3	7,5

Таблиця 3.2
Середні показники за шкалами психологічного благополуччя за опитувальником «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріффа (адаптований С. Карскановою)

Шкала	Середній бал	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
Позитивні відносини	4,8	63	27	10
Автономія	4,2	48	20	32
Управління середовищем	4,0	28	34	38
Особистісне зростання	5,1	72	16	12
Цілі у житті	4,5	58	30	12
Самоприйняття	4,1	52	35	13

Таблиця 3.3
Середні показники за шкалами соціального благополуччя за методикою «Шкала соціального благополуччя» К. Кіза (в адаптації А. Четверик–Бурчак)

Компонент	Середній бал	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
Соціальне прийняття	4,4	58	20	22
Соціальна актуалізація	4,1	43	25	32
Узгодженість із суспільством	3,8	48	35	17
Соціальний внесок	3,6	25	33	42
Соціальна інтеграція	3,9	53	20	27

ку. Основними життєвими пріоритетами досліджувані визначили безпеку, здоров'я та родину. Серед найпоширеніших стратегій психологічної стійкості – спілкування з близькими, саморозвиток, спорт і медитація.

За методикою К. Ріффа, найвищі середні бали було зафіксовано за шкалами «позитивні взаємини» (4,8 бала) та «особистісне зростання» (5,1 бала). Автономія (4,2), самоприйняття (4,1) та управління середовищем (4,0) виявилися нижчими, що свідчить про часткове відчуття втрати контролю над життям. Водночас, шкала «наявність життєвих цілей» мала середній показник 4,5 бала, що демонструє загальну орієнтацію на майбутнє. (див. Табл. 3.2)

За методикою Кіза (шкала соціального благополуччя), загальний середній показник становив 67 балів із 105 можливих. Найвищі значення виявлено за шкалою «соціальне прийняття» (4,4), найнижчі – за шкалою «соціальний внесок» (3,6). Понад 40% респондентів не вважають свій внесок у життя спільноти значущим. У групі студентів, що переїхали, частіше фіксувався низький рівень інтеграції та емоційного комфорту (див. Табл. 3.3).

За методикою Роджерса–Даймонда, рівень адаптивності становив 74 бали зі 105, а дезадаптивності – 43 бали. Помірно вираженими були інтернальність (4,9 бала), самоприйняття (5,0), прийняття інших (5,2) та емоційна комфортність (4,6). Деякі респонденти (25%) повідомляли про незадоволення поточним емоційним станом, що є наслідком стресогенних чинників війни (див. Табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Середні показники за шкалами адаптації за методикою «Дослідження соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса – Р. Даймонда

Шкала	Середній бал	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
Самоприйняття	5,0	68	22	10
Адаптація	4,8	53	32	15
Прийняття інших	5,2	73	27	0
Емоційна комфортність	4,6	38	37	25
Інтернальність	4,9	58	32	10
Прагнення до домінування	4,4	48	37	15

Таблиця 3.5

Кореляція між показниками соціальної адаптації та психологічного благополуччя

Показник	r	p
Соціальна адаптація (інтегрально) та психологічне благополуччя (інтегрально)	0,66	< 0,01
Емоційна комфортність та цілі у житті	0,73	< 0,01
Самоприйняття та управління середовищем	0,64	< 0,01

Таблиця 3.6

Регресійна модель залежності соціальної адаптації від психологічного благополуччя

Параметр	Значення
R ²	0,44
F	45,12
β	0,66
p	< 0,01

Отримані кількісні та якісні показники дослідження свідчать про те, що, попри високий рівень стресу, студентська молодь зберігає ресурси внутрішньої стійкості, підтримує соціальні зв'язки та орієнтується на особистісний розвиток навіть у надзвичайних умовах.

Для виявлення взаємозв'язку між рівнем психологічного благополуччя та соціально-психологічної адаптації було застосовано кореляційний аналіз за критерієм "r" Пірсона. Отримані результати засвідчили наявність сильного позитивного зв'язку між цими змінними – $r = 0,66$ ($p < 0,01$). Це означає, що чим вищий рівень психологічного благополуччя, тим краща здатність студента до соціальної адаптації в умовах війни (див. Табл. 3.5).

Для уточнення характеру залежності було проведено регресійний аналіз, який показав, що психологічне благополуччя є значущим предиктором рівня адаптації ($R^2 = 0,44$). Тобто близько 44% змін у рівні адаптації пояснюються рівнем психологічного благополуччя. Модель регресії є статистично значущою, а коефіцієнт $b = 0,66$ засвідчує, що підвищення благополуччя на один умовний бал супроводжується підвищенням адаптації на 0,66 бала. (див. Табл. 3.6)

Окремий аналіз групи студентів, які змінили місце проживання, показав ще вищу кореляцію – $r = 0,71$, що вказує на особливо тісний зв'язок між внутрішніми ресурсами та здатністю адаптуватися у змінених умовах.

Крім того, встановлено статистично значущий зв'язок між осмисленістю життєвих цілей (одна зі шкал К. Ріффа) та емоційною комфортністю (одна зі шкал Роджерса–Даймонда) – $r = 0,73$ ($p < 0,01$), що підтверджує важливість життєвих орієнтирів

у подоланні стресових ситуацій. Також виявлено позитивний зв'язок між самоприйняттям та управлінням середовищем ($r = 0,64$), що свідчить про те, що внутрішнє прийняття себе сприяє кращій інтеграції в соціальне середовище та підвищенню адаптаційних можливостей.

Висновки. Отримані кількісні та якісні емпіричні дані повністю підтвердили висунуті гіпотези:

1. Між рівнем психологічного благополуччя та рівнем соціально-психологічною адаптацією у студентській молоді існує значущий позитивний взаємозв'язок.

2. Рівень соціально-психологічної адаптації залежить від рівня психологічного благополуччя особистості.

Отримані результати дослідження підтверджують актуальність вивчення психологічного благополуччя та соціально-психологічної адаптації студентської молоді в умовах війни. Виявлений сильний позитивний зв'язок між цими явищами узгоджується з теоретичними підходами К. Ріффа, К. Роджерса та інших дослідників, які підкреслюють взаємозалежність емоційної стабільності та здатності до адаптації в соціальному середовищі.

Психологічне благополуччя, зокрема, такі його компоненти як самоприйняття, наявність життєвих цілей, особистісне зростання, виявилися важливими детермінантами стійкості до зовнішніх викликів. В умовах війни ці якості слугують внутрішнім ресурсом, який дозволяє студентам зберігати емоційну рівновагу, підтримувати взаємозв'язки, долати почуття ізоляції та тривоги.

Значна частина досліджуваних продемонструвала помірні або високі рівні адаптивності, що свідчить про розвиток нових форм поведінки, прагнення до збереження активної життєвої позиції. Проте важливим є й те, що у частини студентів фіксується зниження емоційного комфорту, відчуття втрати контролю над подіями, що вказує на потребу в системній психологічній підтримці.

Результати дослідження також акцентують увагу на ролі соціальної підтримки: досліджувані, які мають хоча б одну людину, з якою можуть ділитися переживаннями, демонструють вищий рівень благополуччя та кращу адаптацію. Це узгоджується з даними інших досліджень, які підкреслюють значення міжособистісних зв'язків у періоди криз.

Високі показники особистісного зростання свідчать про готовність частини студентів використовувати кризу як точку росту. У цьому контексті варто зазначити, що адаптація не обмежується лише пристосуванням – вона включає активну перебудову внутрішніх структур особистості, зміну життєвих орієнтирів і формування нових моделей поведінки.

Отже, обговорення результатів дозволяє зробити висновок про те, що психологічне благополуччя є ключовим чинником ефективної соціально-психологічної адаптації, а забезпечення умов для його збереження – одне з першочергових завдань у роботі з молоддю в умовах війни.

На основі проведеного дослідження можна сформулювати низку практичних **рекомендацій**, спрямованих на підтримку психологічного благополуччя та підвищення рівня соціально-психологічної адаптації студентської молоді в умовах війни:

1. Розвиток внутрішніх ресурсів особистості – варто включати у програми навчання елементи психологічної освіти, тренінги з емоційної саморегуляції, розвитку самосвідомості, осмислення цілей життя та підвищення самооцінки.

2. Створення системи психологічної підтримки у ЗВО – забезпечити роботу психологів-консультантів, запускати групи взаємо-підтримки, організовувати психологічні заходи, простори тиші та відновлення.

3. Підвищення соціальної інтеграції студентів – особливо тих, хто вимушено переїхав. Потрібні заходи для зміцнення відчуття приналежності до академічної спільноти, залучення до волонтерства, студентського самоврядування, культурних подій.

4. Популяризація здорових способів подолання стресу – рекомендується формувати в молоді навички конструктивного реагування на труднощі: фізична активність, творчість, медитація, комунікація з надійними людьми.

5. Робота з травматичним досвідом – залучення фахівців до індивідуальної та групової терапії, профілактика ПТСР та емоційного вигорання.

6. Розвиток цифрових платформ для дистанційної підтримки – створення онлайн-ресурсів із доступом до психологічної допомоги, самопомогі та навчальних матеріалів.

7. Залучення батьків і родин студентів до програм підтримки, з метою посилення стійкості через родинні зв'язки.

Впровадження таких заходів сприятиме, на нашу думку, збереженню психологічної стійкості студентської молоді, підвищенню рівня її соціальної адаптації та мінімізації негативних психоемоційних наслідків воєнних дій.

У результаті проведеного теоретико-емпіричного дослідження було з'ясовано, що психологічне благополуччя виступає одним із ключових чинників соціально-психологічної адаптації студентської молоді в умовах війни. Результати опитування та статистичний аналіз продемонстрували наявність сильного позитивного взаємозв'язку між цими змінними ($r = 0,66$, $p < 0,01$).

Доведено, що студенти з вищим рівнем психологічного благополуччя краще адаптуються до нових соціальних умов, демонструють більшу стресостійкість, зберігають емоційний баланс і активність. Найбільш значущими факторами благополуччя є наявність життєвих цілей, самоприйняття та позитивні стосунки з іншими людьми. Переїзд, стрес, нестача соціальної підтримки негативно впливають на емоційний стан та адаптацію молоді.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у детальному дослідженні та апробації програм

психологічної допомоги, соціально-психологічної допомоги, особливо першокурсникам, а також психолого-педагогічних створення психолого-педагогічних умов для підтримки студентів, особливо в кризових ситуаціях. Отримані результати можуть бути використані практичними психологами, викладачами та адміністрацією закладів вищої освіти для розробки стратегій збереження психоемоційного здоров'я молоді в умовах суспільних викликів та війни на виснаження. Таким чином, збереження та розвиток психологічного благополуччя української студентської молоді є основою для формування адаптивної, відповідальної та зрілої особистості навіть в умовах війни та невизначеності до ризиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андросович К. А. Феномен соціальної адаптації як предмет наукового аналізу. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. №3. С. 20–24.
2. Гришко В. В. Поняття феномену психологічного благополуччя та його зв'язок з самоствердженням. *Ракурси психологічного благополуччя особистості: зб. тез доп. всеукр. наук.–практ. сем.* (м. Ніжин, 9 червня 2017 р.). Ніжин, 2017. С. 47–49.
3. Гуляєва О. В., Поліванова О. Є. До проблеми визначення психологічного змісту поняття «психологічного благополуччя». *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Психологія. 2015. № 1150. С. 34–39.
4. Дворник М. С. Психологічне благополуччя особистості під час переходу від війни до миру. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2020. Вип. 45 (48). С. 79–87.
5. Карсканова С. В. Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» К. Ріфф: процес та результати адаптації : *Практична психологія та соціальна робота*. 2011. Т. 1. С. 1–9.
6. Карамушка Л., Креденцер О., Терещенко К. Особливості психічного здоров'я персоналу освітніх та наукових організацій в умовах війни. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 1 (25). С. 62–74.
7. Кашлюк Ю. І. Основні чинники, які впливають на психологічне благополуччя особистості. *Проблеми сучасної психології*. 2016. Вип. 34. С. 170–186.
8. Максименко С.Д., Деркач Л.М. Генеза сучасної інформаційно-когнітивної (гібридної) війни в українському контексті та глобальному вимірі: наукове дослідження/ С.Д.Максименко., Л.М.Деркач. Київ : «Видавництво Людмила», 2024.128 с.
9. Максименко С.Д., Деркач Л.М. Теоретико – психологічні детермінанти та практичні складові російсько-української гібридної війни: монографія. Київ : «Видавництво Людмила», 2024. 384 с.
10. Мостова Т. Психологічні чинники адаптації студентів до навчання в умовах війни. *Наукові перспективи (Naukovi perspektivi)*. 2022. Вип. 11 (29). С. 15–18.
11. Носенко Е. Л., Сокуп А. В. Forgiveness as a multifunctional coping resource of a mature persona-

lity. *Вісник ДНУ. Серія «Психологія»*. 2016. Вип. 22. С. 3–11.

12. Педоренко В. М. Особливості психоемоційного стану переселенців в умовах іншої країни (на прикладі Німеччини). *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Психологія*. 2023. №5. С. 5–10.

13. Титаренко Т. М. Профілактика порушень адаптації молоді до повсякденних стресів і кризових життєвих ситуацій : навч. посіб. / Нац. Акад. пед. наук України, Ін-т пед. та політ. Психології. Київ : Міленіум. 2011. 272 с.

14. Четверик–Бурчак А. Г. Опис та адаптація опитувальника «Шкала соціального благополуччя» К. Кіза. *Вісник Харківського національного університету. Психологія*. 2014. № 1099. С. 28–33.

15. Buijs V.L., Jeronimus B.F., Lodder G.M., Steverink N., de Jonge P. Social Needs and Happiness: A Life Course Perspective. *Journal of Happiness Studies*. 2021. №22 (4). P. 1953–1978.

16. Fredrickson B. L. Positive Emotions Broaden and Build: A Review of Research on the Broaden-and-Build Theory of Positive Emotions. *Advances in Experimental Social Psychology*. 2013. №47. P. 1–53.

17. Rogers K. R. A Theory of Therapy, Personality and Interpersonal Relationships as Developed in the Client-centered Framework. URL: https://www.beeleaf.com/wpcontent/uploads/2017/09/rogers_chapter_in_koch-1.pdf (дата звернення 10.11.2024)

18. Tsou J. Y. Genetic Epistemology and Piaget's Philosophy of Science: Piaget vs. Kuhn on Scientific Progress. *Theory & Psychology*, 2006. № 16 (2). P. 203–224.